

Ólafur Kongur frá umleið 1520. Í glóri stendur: Sante Olef

... framhald av síðu 23

Vit siggja her Ólav Heilaga sum morðvarg, eldvarg og sum tjóv á nátt - einasta brotsverkið hjá inntróndum var, at fólk skuldi halda várveitslu, so sum tey altíð høvdu gjørt.

Halgimenni ella bølmennti?

Dráp Tór Ólvasonar

»Tórir, sonur Ólfrs á Eggju var av fríðastu monnum, mikil maður og sterkur; átján ára gamal... Hann var ógvuliga vinsælur maður, og øllum tókti gott høvdingsevni í honum. Hann beyð Ólavi kongi heim til veitslu við lúði sinum.

Kongur tók væl við boðunum og fór til Tóris; hann fekk har algóðar viðtøkur.

Tað var eitt gott gestabóð, stórmansliga var borðreitt, og alt var av besta slag. Kongur og menn hansara talaðu saman um, at alt bar so væl saman, og teir vistu ikki, hvørjum teir skuldu rósa mest, húsnum Tóris, borðbúnaðinum, drykkinum ella manninum, ið gav.

(Seinni í veitsluni kemur fram, at Tórir ber á armi gullring, givin av Knúti danakong. Hetta verður av Ólavi útlagt sum svikaráð móti honum sjálvum. Hann letur Tór taka á hondum, seta í jarn - á sínum egna gardi, á egna gestabóði).

Mangir gingu tá fyrri kong og bóðu bótur og lovaðu fæ sitt fyrri at eira Tóri.

Kongur var tá so reidur, at eingin fekk talað orð við hann; hann segði, at Tórir skuldi hava tann dóm, sum hann hevði áttal honum. Síðan læt kongur Tór drepa.

Men hetta verk vakti mesta hatir bæði har um Upplond og ikki minni norðuri í Tróndheimi, har sum Tórir hevði mestu átt síná. Kálvi Árnasoni tókti ógvuliga illa um drápið av hesum manni, tí at Tórir

hevði verið fostursonur hansara í uppvøkstrinum.

Bølmenni ella halgimenni?

Bóndaherurin fylkist

Stórir bóndaherur tekur seg upp og ættlar at ganga móti Ólavi kongi og hansara sterku kongshirð. Ein biskupur var eisini millum teirra, ið var mesti óvinur Ólavs. Vit skulu nú siggja, hvussu ein andans maður eggjar teimum, ið skulu út í sjálvt stríðið, har mangur áhoyrari skal geva tað dýrasta offurið - sitt egna líkam og lív.

Sigurðar biskupur sigur millum annað:

»...longu tá ið hann Ólavur var á ungum aldri, vandi hann seg til at ræna og drepa fólk, og til tess fór hann víða um lond; men at enda vendi hann aftur higar til lands, og hann bar tað so í bandi, at hann gjørdist óvinur við teir mætastu menninar og teir, sum vóru bestir móti Knúti kongi...

...men móti sínum egnu frændum var hann tó grimastur, tá ið hann rak allar kongarnar burtur av Upplondum...

...hann meinslaði teir, og hann legði ríki teirra undir seg; soleiðis oyddi hann allar menn av kongsett í landinum. Síðan vita tit, hvussu hann hevur borið seg at móti lendum monnum; teir bestu eru dripið, og mangir eru flyddir úr landi undan honum. Hann hevur farið víða um lond við ránsmonnum, brent bygðirnar, dripið og rænt fólk. Hvør er her av ríkismonnum, sum ikki hevur stórar sakir at hevna honum? Nú fer hann við útlandskum heri, og teir flestu eru skógmenn, stigmenn ella ránsmenn. Vanta tit, hann verður mjúkur við tykkum, nú hann kemur við øllum hesum útskotinum, hann sum gjørdi tykkum slik hververk, tá ið allir skila-

menn ráddu honum frá tí?... Nú er bert eitt ráð at taka, og tað er at ganga imóti teimum og sláa ill-rýskid niður fyrri ørn og úlv, og lata allar teir dripið liggja...»

Tá ið biskupur endaði hesa talu, gjørdi menn miklan róm, og allir játtaðu at gera, sum hann hevði mælt til.

Figgindar kongs

Torstein Knarrarsmiður er ein annar, ið gekk í bóndaherinn móti Ólavi kongi.

»...Torstein var keypmáður og góður smiður, stórir maður og sterkur... Hann hevði verið ósámdur við Ólav kong, og kongur hevði tikið eitt stórt nýtt skip, sum hann sjálvur hevði smiðað, frá honum. Torstein Knarrarsmiður var í herinum, og hann gekk fram um bóndafylkingina og hagar til, sum Tórir Hundur stóð undir merkinum og mælti so:

»Her hjá tør vil eg standa, Tórir, tí eg ætli, at um vit báðir Ólavur kongur hittast, at vera fyrstur at bera vápn á hann, um eg kann vera nóg nær staddur; eg skal gjalda honum tað, at hann rændi tað skipið frá mær, sum er besta skip, eg havi havt í keypsferðum...»

Tórir tók við Torsteini, og hann gekk inn í hansara lið.

Á Stiklastøðum mótast bóndaherurin og kongsherurin og tað segðist, at bóndur høvdu ikki minni lið enn 12.000 manns. Herrópið hjá bóndrunum var: »Framfram bóndamenn!« Og sum vit hava sæð vóru tað bóndur úr stórum pørtum av Noregs landi, ið her ganga fram. Allir høvdu sínar sakir at gjalda kongi aftur og hevna. Herrópið hjá kongsherinum var: »Fram, fram Kristmenn, krossmenn, kongsmenn!«

Søgnin um drápið

Sum nevnt í byrjanini, varð Ólavur kongur feldur av teim Torsteini Knarrarsmiði, ið hjó kong við øks oman knæ; av Tóri Hundi,

Ólavur Kongur herjar ann móti trøllum

ið við spjóti rakti kong í búkin undir brynjuna, og Kálvir rakti kong á hálsin. Ongin veit hvør Kálvir tað mundi vera.

Men ofta er tað so í avgerandi lótum í teim gomlu søgnum, at ter krevja ein trilliðaðan bygnað: trý bana-

sár - á triggjar partar av kroppinum - og av trimum hermonnum.

Søgan kendi bert teir tveir og gitar sær til hin tridja - fyrri at fullfiggja tann trilliðaða bygnaðin.

Um Tór Hund er at siga, at hann eisini kemur inn í føroyska søgu. Sigmundur Brestisson hevði her á landi havt sama leiklut, sum signaði Ólavur hevði havt í Noregi. Føroyinga søga sigur, at Sigmundur verður dripið á Sandvikar sandi av Tórgrími Illa og syhum hansara. Men hjá Lucasi Debes (1670) lesa vit, at Sigmundur verður dripið av Tóri Hundi á tann hátt, at hann verður bitin á háls um barkan! Her er hundurin Tórir í hugaheimi og fatan manna vörðin til varg og úlv - til ódjór. Eins og báðir krossmenn og kristni mennir Ólavur og Sigmundur verð banamenn teirra settir í bók (typur, kategoriir).

Ólavur halgimenni

Í Noregi verður Ólavur halgimenni í Danmørk verður »Knud den hellige« gjørdur halgimenni. Og Svøríki er tað »Erik den hellige«, ið verður gjørdur halgimenni.

Tað var av kirkjupolitikum og trúar grundum.

Og tað hevði nakað við tann vælydda norðurlenska gudin Tór at gera.

Ókkrara Tórshavn er jú uppkallað eftir honum eins ómetaliga mong staðarnavn um øll norðanlond og Bretlandi bera navn eftir honum, Tóri.

Fyri at fáa fólk burtur frá hesum sera vælumtókta gudi - Tór var populurur - meintu kirkjumenn, at við at forguda (glorius, sanktus) Ólav og hinar báðar, kundu teir koma inn á Tórs stað sum eitt slag av erstatningsgudum.

Tað eydnaðist til ein vissan mun. Eftir germanskum siði var Tór gudurin fyrri fysiskari styrki, sum við vápn sínum, Mjøltniri, helt jatnunum (risunum) í Útgardi burtur frá Ásgardi og

So sunnalaga sum í Føðikirkjuni í Betlehem er ein sulá við mynd av Ólavi kongi, sum ber áskriftina:

OLAVUS REX NORVEGIE

havns er hamarin Mjøltnir, men eisini armur Tórs (armur á latíni: armus og harav fr.: armée, en.: army: útinnandi vald!).

Tór vardi eisini tingstaðin og tann halga tingfríðin. Tingið og Tór hoyra saman eins og Løgting og Tórs-havn.

Trøllabardagi

Eins og Tór bardist móti jatnunum kemur seinni í kristnari miðöld signaði Ólavur kongur at berjast móti trøllum.

Hetta siggja vit eina best í kvæði okkara »Trøllini í Hornalondum,« sum eisini finst á norskum og donskum. Tað er við norska fjallið Hornelen, eisin nevnt Hornelhammer, at slagði stendur millum signaða halgimennið og teir heidnu. Her verður Ólavur eisini av Arint Bunkabjørn (trøllinum, risanum, jatnanum) kallaður hin reyðskeggjuti, sum jú eisini er Tórshetti. Strukturin er hin samisum í heidsinskapinum, bert nøvnini eru partvís skift út, ella heidsinskapur í kristnum katólskum hami:

Trøllini í Hornalondum báðu seg út so víða út við stórum jarnstongum, tá tók hellið at siga.

Tí svaraði Ólavur kongur: verði her enn sum fyrr, aftur lokist hetta helli, verð her ongur dyr.

(Soleiðis hava prestar í katólsku og seinni tíð gingið og lisið gandaformularar, ið skuldu verja móti trøllum og trøllskapi).

Tað var signaður Ólavur kongur, alt var sum hann vildi, einki slapp av hellingum út, men alt hann inni byrgdi...

Signaður verði Ólavur kongur, alt var sum hann mælti,

einki slapp av helli út, tað hann inni læsti.

Ólavs(v)økan verður nú hildin í Tórshavn. Orðið vøka, sum liggur í orðinum gongur heilt aftur til Harrans vøkunátt, sum Israelsmenn hildu ta nátt, teir stóðu ferðabúir til at fara úr trældómshúsinum Egyptalandi.

Høvuðstaður landsins - miðdepil oyggjanna - og tingstaður fólksins eitur enn Tórshavn, og í Havn Tórs halda vit nú stevnu.

Skál!

Poul Vestergaard mytologur, magistari í religiön og føroyskum.